



УДК 374.1

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3\(192\)-15-19](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-3(192)-15-19)

Мастеркова Тетяна

ORCID ID <http://orcid.org/orcid.org/0000-0001-8993-0631>

ФАХОВІ КОНКУРСИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ

A Подано один зі способів представлення педагогом раціональних форм і засобів засвоєння та збереження інформації в професійній діяльності, узагальненого власного та колективного досвіду, вдосконалення методів дослідницької та експериментальної діяльності. Висвітлено можливості та завдання конкурсу фахової майстерності «Учитель року» із забезпечення зростання професійної компетентності педагогів, формування суб'єктивної позиції щодо здійснення власної діяльності, сприяння розвитку професійної мобільності учасників. Охарактеризовано необхідність зростання майстерності педагога в закладі загальної середньої освіти, що сьогодні набуває нового значення в аспекті реалізації вимог Закону України «Про освіту», наказу Міністерства соціальної політики України «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти». За результатами опитувань учасників Конкурсу визначено низку мотиваційних чинників, які впливають на бажання педагогів брати участь у змаганнях, зокрема можливість здійснення педагогічного проектування власного професійного вдосконалення, використання моделей, технологій і прийомів навчання для вирішення культурно-освітніх завдань щодо формування інноваційної освітньої політики. Охарактеризовано діяльність організаційного комітету регіонального етапу Конкурсу щодо забезпечення відкритості перебігу змагань, прозорості в роботі журі та відзначенню переможців і лауреатів. Запропоновано форму висновку фахового журі за результатами виступів на Конкурсі, де конкретно зазначені досягнення вчителя, результативність продемонстрованих форм і методів у ході змагань із рекомендацією для атестаційних комісій щодо перспективи позачергової атестації учасника.

Ключові слова: професійна компетентність; оргкомітет; конкурс; передовий педагогічний досвід; регіональний етап; зональний етап

S *Masterkova Tetiana. Professional Competitions as a Factor of Teachers' Professional Competence Development.*

The paper presents one way of presenting to the teacher rational forms and means of assimilation and preservation of information in professional activity, generalized own and collective experience, improvement of methods of research and experimental activity. The opportunities and tasks of the Teacher of the Year' Professional Skills Competition to ensure the growth of teachers' professional competence, the formation of a subjective position on their own activities, and the promotion of the professional mobility of participants are highlighted. The necessity of increasing the teacher's skill in the general secondary education institution is being characterized, which is today gaining new importance in terms of implementation of the requirements of the Law of Ukraine «On Education», the order of the Ministry of Social Policy of Ukraine «On approval of the professional standard» Elementary school teacher of the general secondary education institution». According to the survey results, a number of motivational factors that influence teachers' desire to participate in competitions were identified, including the possibility of pedagogical designing of their own professional improvement, use of models, technologies and methods of training to solve cultural and educational tasks in the formation of innovative educational policy. The activities of the organizing committee of the regional stage of the Contest are described to ensure the openness of the competition, transparency in the work of the jury and the celebration of the winners. The form of the expert jury's opinion based on the results of the Contest, which specifies the teacher's achievements, the effectiveness of the demonstrated forms and methods during competitions with the recommendation for the attestation commissions regarding the prospect of extraordinary attestation of the participant, is offered.

Key words: professional competence; organizing committee; competition; advanced pedagogical experience; regional stage; zonal stage

Мастеркова Тетяна Вікторівна, викладачка кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін КЗ Житомирський ОІППО, Україна

Masterkova Tatyana, Teacher of the Department of Social and Humanitarian Branch of Science of Communal Educational Institution «Zhytomyr Regional In-Service Teachers' Training Institute» Zhytomyr, Ukraine

E-mail: tata_master62@ukr.net

Актуальність проблеми зумовлено вимогами постіндустріального інформаційного суспільства та прискоренням темпу розвитку самого суспільства. Зміни у глобалізованому світі вимагають змін у всіх галузях життєдіяльності людини, зокрема, освітній.

Оновленому суспільству необхідні кваліфіковані фахівці, здатні швидко і ефективно розв'язувати соціально-професійні завдання. Це, в свою чергу, неперервно змінює якість й умови професійної діяльності працівників будь-якої галузі, змушуючи їх упродовж усього життя неодноразово освоювати нові способи та види діяльності в професії, підвищувати рівень кваліфікації та освіти, оперативно оновлювати свої знання, гнучко орієнтуючись у неперервно мінливому професійному середовищі [7; 9].

У цих умовах оновлюються професійні вимоги до педагога, зокрема переноситься акцент із професійних знань на рівень професійних компетентностей і суб'єктивній позиції щодо здійснення професійної діяльності.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблемі вдосконалення фахової майстерності педагогів присвятили свій науковий доробок І. Зязюн [1], Н. Кузьміна [2], О. Лавріненко [3] та ін.

Формування й розвиток професійної компетентності фахівців, у т. ч. й педагогів, розкривається у дослідженнях таких учених, як: А. Ашероф, З. Бакум, Н. Білик, В. Болотов, Н. Брюханова, Е. Зеєр, М. Немова, О. Овчарук, О. Родіна, М. Ростока, Дж. Равен, В. Хутмакер, С. Шишов, які віддавали переваги цьому феномену, як особистісному утворенню, що характеризує рівень готовності фахівців до виконання професійних обов'язків.

Зазначимо, що вирішити проблему підвищення рівня професійної компетентності педагогів у відповідності з глобалізаційними викликами постіндустріального суспільства (промислового виробництва держави, освітніх реформ, пріоритетів роботодавців) ймовірно за умови створення і впровадження в освітній процес високоефективних технологій розвитку їхньої професійної компетентності в інформаційно-освітньому середовищі закладу освіти [9, с. 187-188], у тому числі й шляхом запровадження сучасних конкурсних технологій із позиціонування ними фахової майстерності.

Зміст, форми, методи й умови стимулювання самоосвіти педагогічних працівників і вимоги до організації й керівництва цим процесом із боку адміністрації закладів загальної середньої освіти досліджено у працях Ж. Вітліна, В. Кобури, В. Котляр, О. Темченко.

Однак не зовсім достатньо відбувається наукових досліджень щодо визначення важливості участі педагогів у конкурсах фахової майстерності задля їхнього особистісного саморозвитку та професійного вдосконалення [7; 11; 12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Важливим аспектом організації й прове-

дження конкурсів професійної майстерності постає нині фрагмент мотиваційного поля щодо залучення педагогів і визнання їхніх здобутків у процесі конкурсних змагань, підтвердження відповідними заохоченнями і документами їхніх перемог і результатів незалежно від показників конкурсних номінацій.

Мета статті: дослідити процедуру вдосконалення адаптивно-організаційної технології проведення регіонального етапу фахового конкурсу педагогічної майстерності на Житомирщині.

Викладення основного матеріалу дослідження. Щоб бути успішними й конкурентоздатними у своїй професії, фахівці мають володіти певними особистісними якостями – бути готовими до будь-яких змін, уміти швидко і ефективно адаптуватися до нових умов і вимог, тобто бути професійно мобільними. Адже, професійна мобільність педагогів визначається їхньою реакцією на виклики сучасного світу, готовністю використовувати критичне мислення з метою самовдосконалення в професії. Отже, одним зі шляхів професійного самовдосконалення є фахові конкурси педагогічної майстерності.

Як зазначає М. Ростока, конкурентоздатний фахівець – це не тільки компетентний і висококваліфікований працівник, а й, насамперед – це особистість, яка володіє навичками нестандартного, гнучкого мислення, готова до постійного професійного зростання, здатна до самоорганізації, самоактуалізації, а значить і до самореалізації [8, с. 83].

Вважаємо, що провідною формою розвитку професійної компетентності педагогів є самоосвіта, що полягає в узагальненні власного досвіду шляхом цілеспрямованої системної роботи та оновленні й поглибленні їхніх знань. Нові освітні технології, можливості цифрових технологій і засобів сприяють поступовому зміщенню співвідношення «освіта – самоосвіта» до домінування самоосвіти.

Самоосвітня діяльність педагогів включає: підбір раціональних форм і засобів засвоєння й збереження інформації; аналіз узагальненого власного та колективного досвіду; поступове освоєння системи методів дослідницької та експериментальної діяльності тощо.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані постійно підвищувати професійний і загальнокультурний рівні, педагогічну майстерність. Наказом Міністерства соціальної політики України №1143 від 10.08.2018 р. «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» конкретно окреслені професійні компетентності педагогів [4].

Зокрема, трудовою функцією «Узагальнення власного педагогічного досвіду та його презентація педагогічній спільноті», що відповідає І-й кваліфікаційній категорії, охоплено такі трудові дії та операції: узагальнення

власного педагогічного досвіду і представлення його у різних формах; поширення власного педагогічного досвіду шляхом участі в методичних заходах різних рівнів (шкільного, районного, міського, обласного, всеукраїнського), презентації в засобах масової інформації (педагогічній пресі, на освітніх платформах тощо); коригування власної професійної діяльності з урахуванням пропозицій і зауважень колег, здобутків педагогічної науки і практики. Приведені вимоги професійних стандартів нині затверджені лише для вчителів початкових класів. Однак розробляються професійні стандарти і для педагогів середньої та старшої школи, тому маємо враховувати, що вимоги до фахівців будуть доповнюватись відповідно до вимог з організації освітнього процесу в середній і старшій школі.

Зазначимо, що фахові педагогічні змагання, конкурси фахової майстерності, у порівнянні з іншими видами методичного супроводу розвитку професійної компетентності педагогів, найефективніше сприяють формуванню їхнього власного досвіду, збереженню й підвищенню творчого потенціалу, зумовлюють майбутнє кваліфікаційне зростання фахівців, окреслюють для них перспективи професійної кар'єри.

Зауважимо, що аналіз наукових і педагогічних джерел виявив, що проблема розвитку професійної компетентності педагогів за результатами участі в конкурсах фахової майстерності розглядалась лише в окремих аспектах: як науково-методичний супровід учасників конкурсу, конкурсний рух у становленні молодого вчителя, форми конкурсних випробувань, типи завдань. Тому спостерігаємо існуючу суперечність між зростанням ролі педагогів, методистів у реформуванні освіти та зниженням рівня престижності педагогічної професії, адже до недавнього часу формальний підхід до проведення конкурсів на першому (районному) етапі перекреслював можливості потенціалу фахових змагань, коли участь педагогів у конкурсі визначалась адміністрацією закладу, як «необхідний показник» у ході підготовки до атестаційної процедури.

До мотиваційних чинників, які впливають на бажання педагогів брати участь у конкурсі відносимо:

- бажання придбати певний професійний статус;
- необхідність підвищити педагогічну майстерність задля отримання визнання в педагогічному товаристві;
- наявність професійно-особистісного інтересу, потреба в передаванні власного набутого досвіду та прийняття досвіду інших учасників.

Однак в умовах зміни завдань сучасної освіти виникла необхідність по-новому розглянути специфіку мотивування педагогів до участі в конкурсах фахової педагогічної майстерності. Зазначені зміни іноді гальмують бажання вчителів брати участь у конкурсних заходах.

Найчастіше йдеться про невідповідність між:

– професійними вимогами до діяльності педагогів і рівнем їхнього соціального забезпечення;

– стилем діяльності педагогів, який уже склався роками та соціальною освітньою ситуацією, що швидко змінюється;

– прагненням педагогів до творчої діяльності та існуючими педагогічними нормами, що визначаються в конкретному колективі, органах управління освітою.

Іншими словами, від участі в конкурсних змаганнях педагогів, на превеликий жаль, часто стримують об'єктивні та суб'єктивні чинники, внутрішні й зовнішні фактори. Однак конкурси збирають учасників, які не злякались публічної оцінки своєї діяльності й мали бажання заявити про себе. Ці фахівці віддані педагогічній справі, здатні до професійного зростання та самовіддачі. Саме конкурсні заходи шляхом залучення педагогів до створення власного творчого іміджу, презентації авторських (унікальних) навчально-методичних матеріалів для проведення уроків, демонстрації практичних навичок сприяють розвитку їхньої професійної компетентності [6]. Зазначимо, що Всеукраїнський конкурс «Учитель року» (далі – Конкурс) щорічно залучає учасників із певними здібностями: своєрідними задатками, рівнем домагань, самооцінкою, працездатністю.

Регіональний етап Конкурсу, який проходить, наприклад, у Житомирській області забезпечує конкурсну діяльність у комплексі відповідних напрямів визначення складників системи розвитку професійної компетентності педагогів, де крім демонстрації викладацької компетентності, специфіки побудови урочної та позаурочної роботи учнів, оцінюється результативність взаємодії педагога й учнів, встановлюється рівень відповідності навчально-методичного забезпечення уроку, що обирає конкурсант в умовах сучасної освіти.

Отже, на нашу думку, компетентність не означає відсутність труднощів у педагога під час виконання своєї ролі як учителя-предметника або учителя-вихователя. Дійсно, особистісний підхід кожного конкурсанта до визначення педагогічної ідеї, аргументованість обраних форм і методів із урахуванням вікових особливостей учнів під час проведення таких конкурсних змагань, як «Методичний практикум», «Методичний експромт» вимагали від них справжньої професійної мобільності, здатності до рефлексії, творчості.

Зауважимо, наприклад, порядком проведення регіонального конкурсу «Учитель року-2020» були підібрані види змагань, що сприяли підвищенню інтересу конкурсантів до педагогічної професії, бажанню оволодіти сучасними формами педагогічної діяльності на вищому рівні, в свою чергу забезпечивши розвиток комунікабельності й адаптації педагогів у запропонованих умовах [5].

Відтак, будь-яка номінація конкурсу передбачала демонстрацію рівня інформаційної культури педагога, яка

включала б у себе знання інформаційних процесів, моделей і технологій, використання вмінь і навичок щодо застосування засобів і методів оброблення інформації в різних видах педагогічної діяльності, вміння структурувати інформацію, формувати простий або складний план, використовувати сучасні інформаційні технології в освітній діяльності, показувати загальне бачення навколишнього світу як відкритої інформаційної системи.

Справді, конкурс відкриває багато можливостей для учасників. Це, в свою чергу, сприяє застосуванню педагогами набутих компетенцій, знань і вмінь щодо організації освітнього процесу. Конкурсант, майже кидає виклик самій системі освіти, не звертаючи увагу, наприклад, на традиційне викладання свого предмету, що вже склалось роками. Саме для цього існує конкурс «Учитель року», щоб унікальні практики, які без нього, можливо, залишились би не поміченими в регіонах чи окремих школах, стали відкритими для широкої педагогічної спільноти.

Безумовно, найоригінальніші ідеї, цікаві знахідки в ході змагань не залишаються непоміченими журі, до складу якого входять найдосвідченіші педагоги, методисти, переможці минулих років. Об'єктивність роботи обласного журі конкурсу на Житомирщині підтверджується результатами виступу наших переможців на всеукраїнському рівні.

Так, найяскравішим виступом команди педагогів Житомирської області вважаємо результати 2017 року, а саме перемога в трьох номінаціях Конкурсу та в номінації «Музичне мистецтво» (отримано диплом лауреата) [10].

Зауважимо, що умови проведення Конкурсу були затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 11.08.1995 р. № 638 та суттєво змінені в новій редакції від 16.05.2018 року № 370. Конкурс вже два роки не має районного етапу. Замість районного відбувається зональний етап, а зона створюється там, де є троє учасників. Формуванням зон займається оргкомітет обласного, тобто регіонального етапу. Склад журі теж формує регіональний оргкомітет із урахуванням того, з яких закладів зареєстровані учасники. Хід конкурсних змагань висвітлюється на сайті Житомирського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти по кожному виду змагань і в день їхнього завершення. Отже, забезпечується прозорість та об'єктивність конкурсних заходів.

Зазначимо, що у педагогіці не все просто з оцінкою професійності. Варто подивитись на рейтинг закладу освіти чи зробити висновок про конкретну особу – «хороший учитель» можна, але продемонструвати вимірювані результати його діяльності складніше.

Наприклад, у Конкурсі «Учитель року» зараз недостатньо інструментів, які б результативнішому педагогові давали перевагу перед менш результативним. І

це зупиняє багатьох досвідчених педагогів від участі в конкурсних змаганнях. Тому переможці та лауреати регіонального етапу другий рік, крім дипломів, отримують «Висновок фахового журі» (рис. 1) за результатами виступів на Конкурсі, де конкретно зазначені досягнення вчителя, результативність продемонстрованих форм і методів у ході змагань із рекомендацією для атестаційних комісій щодо перспективи позачергової атестації учасника відповідно до п. 4.7 діючого Положення про атестацію.

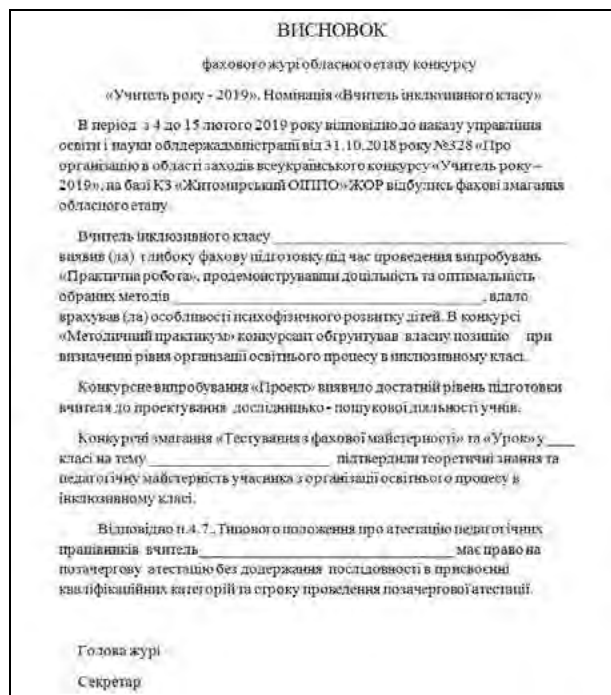


Рис. 1. Висновок фахового журі обласного етапу конкурсу «Учитель року – 2019». Номінація «Вчитель інклюзивного класу»

Зрозуміло, що основним документом, який інституціоналізує, тобто підтверджує рівень професійних досягнень педагогів у Конкурсі залишається диплом переможця або лауреата, проте рівень продемонстрованих у ході окремих видів змагань педагогічних знахідок, новинок, практик вдало підтверджує даний висновок.

Результати дослідження. Запропонований підхід уможливорює для педагогів формування портфоліо власного досвіду, здійснення об'єктивного самоаналізу педагогічної діяльності, сприяє встановленню перспектив розвитку професійної компетентності через демонстрацію власної й бачення колегіальної професійної майстерності.

Для підняття іміджу сучасного педагога, престижності педагогічної професії, Конкурс «Учитель року» є найоригінальнішим методичним заходом, одним із видів підвищення кваліфікації вчителів. Адже учасники потрапляють, певним чином, в екстремальну ситуацію, коли знання, вміння, швидкість реагування в ході змагань спонукають мобілізуватися на результат. Для системи

освіти, в свою чергу, це спосіб «зняти зразки», і сьогодні конкурсні виступи є переконливим матеріалом для розвитку критичного мислення та рефлексії в шкільній педагогіці.

Виходячи із вищезазначеного, зробимо висновок, що конкурси педагогічної майстерності можна розглядати як етап підвищення професіоналізму педагогів, як великий крок у розвитку їхньої професійної компетентності, що забезпечується відкритим масовим педагогічним спілкуванням, під час якого поєднується індивідуальна та спільна діяльність. Це спрямовано на демонстрацію кращих професійних особистісних якостей конкурсантів і на їхній саморозвиток, самореалізацію в професії.

Отже, фахові конкурси педагогічної майстерності сприяють пропаганді педагогічних ідей і досягнень, розширенню простору активної педагогічної взаємодії однодумців.

У перспективі подальших розвідок плануємо дослідження умов стимулювання освітян до участі у фахових конкурсах педагогічної майстерності, як одного із чинників розвитку їхньої професійної компетентності.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник. Київ : Вища шк., 1997. 349 с.
2. Кузьміна Н. В. Професионалізм педагогической деятельности. Санкт-Петербург, 1993. 54 с.
3. Лавріненко О. А. Педагогічна майстерність як домінуючий складник педагогічної дії. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 3. С. 102–106.
4. Наказ Мінсоцполітики № 1143 від 10.08.2018 року «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти». URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/616/61635/20180815.pdf>.
5. Наказ МОН України № 798 від 10 червня 2019 р. «Про проведення всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2020». URL: <https://www.msp.gov.ua/files/News/20180815/20180815.pdf>.
6. Педагогічні конкурси на Полтавщині : метод. зб. / авт.-укл. : П. І. Матвієнко, Н. І. Білик. Кременчук : ПОІПОПП, 1998. 74 с.
7. Перцова М. І. Конкурси професійної майстерності як фактор розвитку професійної компетентності. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp20/2/percova.pdf.
8. Росток М. Л. Конкурси професійної майстерності як передумова кар'єрного зростання професійно компетентного мобільного майбутнього фахівця. *Формування професійно мобільного фахівця: європейський вимір* : матеріали ІІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 23-24 квіт. 2015 р.); [за заг. ред. Л. Л. Сушенцевої]. Кривий Ріг, 2015, С. 82–83.
9. Росток М. Л. Наукова преамбула запровадження технологій випереджального розвитку майбутніх педагогів професійного навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Київ, 2017. Вип. 134 (СXXXIV). С. 187–193. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/710343/>; <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/20233/1/Rostoka.pdf>.
10. Сайт «Учитель року – 2019» Житомирська область. URL: <https://sites.google.com/ztu.edu.ua/2019>.
11. Самоосвіта педагога як умова підвищення його професійної компетентності : методичні рекомендації. Херсон : РІПО, 2012. 48 с. URL: academy.ks.ua/view_news.php?id=125.

12. Темченко О. В. Управління самоосвітою педагога як засіб підвищення його професійної компетентності. URL: www.nbu.gov.ua/.../Temchenko_st.pdf.

References

1. Ziaziun, I. A. (1997). *Pedahohichna maisternist [Pedagogical skills]*: pidruchnyk. Kyiv: Vyshcha shk. [in Ukrainian].
2. Kuzmyna, N. V. (1993). *Professyonalizm pedahohycheskoi deiatel'nosti [Professionalism of pedagogical activity]*. Sankt-Peterburg [in Russian].
3. Lavrinenko, O. A. (2013). Pedahohichna maisternist yak dominantnyi skladnyk pedahohichnoi dii [Pedagogical skill as a dominant component of pedagogical action]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy [Theory and practice of social systems management]*, 3, 102-106 [in Ukrainian].
4. *Nakaz Minsotspolityky № 1143 vid 10.08.2018 roku «Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity» [Order of the Ministry of Social Policy № 1143 of August 10, 2018 «On approval of the professional standard» Primary school teacher of general secondary education «].* Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/files/News/20180815/20180815.pdf> [in Ukrainian].
5. *Nakaz MON Ukrainy № 798 vid 10 chervnia 2019 r. «Pro provedennia vseukrainskoho konkursu «Uchytel roku – 2020» [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 798 of June 10, 2019 «On holding the all-Ukrainian competition» Teacher of the Year - 2020 «].* Retrieved from <https://mon.gov.ua/npa/provedennia-vseukrayinskogo-konkursu-uchitel-roku-2020> [in Ukrainian].
6. Matviienko, P. I., & Bilyk, N. I. (Comps.). (1998). *Pedahohichni konkursy na Poltavshchyni [Pedagogical competitions in Poltava region]: metod. zb. Kremenчук: POIPOP* [in Ukrainian].
7. Pertsova, M. I. *Konkursy profesiinoy maisternosti yak faktor rozvytku profesiinoy kompetentnosti [Competitions of professional skill as a factor in the development of professional competence]*. Retrieved from https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp20/2/percova.pdf [in Ukrainian].
8. Rostoka, M. L. (2015). *Konkursy profesiinoy maisternosti yak peredumova kariernoho zrostannia profesiino kompetentnoho mobilnoho maibutnoho fakhivtsia [Professional skills competitions as a prerequisite for career growth of a professionally competent mobile future specialist]*. In L. L. Sushentseva (Ed.), *Formuvannia profesiino mobilnoho fakhivtsia: yevropeyskyi vymir [Formation of a professionally mobile specialist: the European dimension]*, materialu ІІІ Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kryvyi Rih, 23-24 kvitnia 2015 r.) (pp. 82-83). Kryvyi Rih [in Ukrainian].
9. Rostoka, M. L. (2017). *Naukova preambula zaprovadzhenia tekhnologii vyperedzhalnogo rozvytku maibutnykh pedahohiv profesiinoho navchannia [Scientific preamble of introduction of technologies of advanced development of future teachers of professional training]*. In *Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohichni nauky [Proceedings. Series: Pedagogical sciences]*: zbirnyk naukovykh prats (Is. 134, pp. 187-193). Kyiv. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/710343/>; <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/20233/1/Rostoka.pdf> [in Ukrainian].
10. *Sait «Uchytel roku – 2019» Zhytomyr'ska oblast [Site «Teacher of the Year - 2019» Zhytomyr region]*. Retrieved from <https://sites.google.com/ztu.edu.ua/2019> [in Ukrainian].
11. *Samoosvita pedahoha yak umova pidvyshchennia yoho profesiinoy kompetentnosti [Self-education of a teacher as a condition for increasing his professional competence]*. (2012): metodychni rekomendatsii. Kherson: RIPO. Retrieved from academy.ks.ua/view_news.php?id=125 [in Ukrainian].
12. *Temchenko, O. V. Upravlinnia samoosvitou pedahoha yak zasib pidvyshchennia yoho profesiinoy kompetentnosti [Management of teacher self-education as a means of improving his professional competence]*. Retrieved from www.nbu.gov.ua/.../Temchenko_st.pdf [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 14.04.2020